

Udeleženci med vajo, v kateri s pošiljanjem energije in zavedanja skozi prste na rokah širijo svojo prisotnost in meje fizičnega telesa.
Foto: Radharani Pernarčič, Etnografski muzej, Krakov, 7. 3. 2011

Radharani Pernarčič z udeleženci med vodenim prikazom in razlago vaje za koordinirano sprejemanje in dajanje dotika.
Foto: Ewa Hubar, Etnografski muzej, Krakov, 6. 3. 2011

INTERDISCIPLINARNA DELAVNICA »ANTROPOLOGIJA TELESENJA IN IZKUŠNJE: TEORIJA IN PRAKSA«

Krakov, 4.–9. marec 2011

Kakšna (če sploh) je razlika med mišljenjem in delovanjem? Na kakšen način nas že konstruirane kategorije in denominacije ali pa kritični um oddaljujejo od praktičnega delovanja ter nam pogosto preprečujejo biti-v-stvari? Je praksa nekaj koherentnega ali je sestavljena iz mnogih notranjih aktivnosti? Katerih se sploh zavedamo in jih obvladujemo? Je naše delovanje, da/ko deluje, vselej aktivno? Na katerih ravneh se poraja 'moč delovanja' (*agency*)? Kakšen doprinos ima torej lahko psiho-somatski trening za antropološke metode raziskovanja in pridobivanja vednosti o človeku, obenem pa tudi za človeka v smislu njegovega obstoja in angažiranega delovanja v svetu?

To so le nekatera vprašanja, na katera smo se osredotočali na intenzivni interdisciplinarni delavnici med 4. in 9. marcem 2011 v Krakovu na Poljskem. Tovrstna praktična delavnica je sedaj že tretja v seriji poskusov, da v antropologiji izpopolnimo metode in razvijemo bolj totalen pristop k raznolikim problematikam človeškega bivanja v svetu. Kot nadaljevanje prvih praktičnih vaj na poletni šoli v Konitsi leta 2007¹ ter samostojne tridnevne delavnice v Bratislavi leta 2010,² so letos še en tovrsten dogo-

dek organizirali in izvedli Radharani Pernarčič, Ewa Hubar in Tomasz Foltyn. Tokratni sklop praktičnega dela in predavanj je potekal v Etnografskem muzeju v Krakovu v sodelovanju z Inštitutom za etnologijo in kulturno antropologijo Univerze Jagiellonian ter Oddelkom za etnologijo in kulturno antropologijo FF, UL. Delavnica je združila petindvajset udeležencev iz različnih držav in disciplin (antropologije, filozofije, plesa, itd.), od tega se ji je iz Slovenije pridružilo devet izkušenj željnih raziskovalcev. V pričujočem poročilu želimo povezano predstaviti nekaj refleksij in premislekov z delavnice.

Čeprav sta praksa in teorija implicitno vselej prepleteni, nosilci delavnice pa so pri zasnovi vaj izmenjujoče izhajali enkrat bolj iz ene in drugič bolj iz druge smeri, je v končni obliki zaporedje učenja potekalo od praktičnega dela (s telesom) do teoretičnih premislekov. Tako sosledje ni vedno in za vse enako sprejemljivo, zlasti ker izkušnja pogosto nastopi šele po razumski razlagi in kontekstualizaciji. Tisti, ki smo se tovrstne delavnice udeležili prvič, tako opažamo, da se je naše razumevanje izkušnje odvijalo s precejšnjim zamikom. Že seznanjenim s podobnimi vajami se je to zgodilo precej hitreje, spet drugi pa so tudi po končani delavnici pogrešali predhodno razlago posameznih vaj. Ker smo s telesom vsi vedno prisotni prej kakor z besedami, je soočanje z lastnimi telesnimi praksami prepuščeno samo nam samim, šele nato sledijo številni pripisani smisli. Ali ne bi vnaprejšnje razlage vaj sugerirale, kako naj jih izkusimo in razumemo, namesto da pustijo prostor za naše neposredno izkustvo (ki ga moramo vedno nanovo ustvarjati in odkrivati)?

1 2nd Konitsa Summer School in Anthropology, Ethnography and Comparative Folklore of the Balkans, »Doing fieldwork ...« pod vodstvom prof. dr. Rajka Muršiča in Radharani Pernarčič. 30. 7.–10. 8. 2007, Konitsa, Grčija.

2 Performativity and Ritual: Crossroads pod vodstvom Radharani Pernarčič in Sonje Zlobko. 27. 3.–29. 3. 2010, Veleposlaništvo RS v Bratislavi, Slovaška.

* Radharani Pernarčič, dipl. etnol. in kult. antropol., dipl. koreografinja in plesalka, asistentka raziskovalka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: radharani.pernaric@ff.uni-lj.si; Miha Novak, dodiplomski študent na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, FF UL. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: nov.miha@gmail.com; Simona Klaus, dipl. etnol. in kult. antropol., mlada raziskovalka, asistentka za folkloristiko na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, FF UL. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: simona.klaus@ff.uni-lj.si; Andrea Feher, dodiplomska študentka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, FF UL. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: dea.feher@gmail.com; Tina Strgar, absolventka na Oddelku za tekstilstvo, Naravoslovnotehniška fakulteta, UL. 1000 Ljubljana, Snežniška 5, E-naslov: t.strgar@gmail.com

Izvedba vaje, v kateri skupina na podlagi perifernega začutenja drug drugega (brez uporabe vida) skuša sinhrono poklekniti na tla.

Foto: Ewa Hubar, Etnografski muzej, Krakov, 7. 3. 2011

Ena med avtoricami je v svoj zvezek zapisala:

Skočim v vajo in »plavam«, brez romantiziranja. Brez vnaprej postavljene taktike, kako se stvari lotiti. In glej, čeprav ne vem, kako stvar izvesti, kaj je bolje, kaj je slabše, diham, in ko pridem do trenutka, ko je potrebno ta »nekaj« narediti, ga naredim. Preprosto ga. Z vsem védenjem, ki je vkomponirano vame, in prav zato ga ni potrebno vleči na dan, ga postavljati v kontekst in ga racionalno premleti. Čarovnija giba. V kontekst trenutka se to védenje postavi sâmo. Premislek o dveh različnih védenjih: nekaj vem, ker mi je to nekdo povedal. Ali pa, ker sem to izkusila. Kako védenje posredovati? Kako posredovati izkušnjo? Brez komunikacije ne gre, ta pa se zgodi med dvema točkama: uspešnost posredovanja je v enaki meri odvisna od prejemnika in mene. To se je (meni) kazalo tako skozi same vaje, kot skozi prisotnost, dejavnost ter zavzetim položajem tako organizatorjev kot udeležencev v celotnem prostoru in času delavnice. Pripravljenost, voljnost razumeti/posredovati, videti skozi strogi pomen besed (kretenj, pogledov), dejansko vsebino, pretirana ihta nekaterih po dopovedovanju in odpor kot reakcija na to, vztrajanje pri svojem »na pamet«, dokazovanje in kvazi argumentiranje s sklicevanjem na splošne koncepte z nepriznavanjem konkretnega. Tudi če ne veš, kje in kaj si, nisi nič manj tu in zdaj, ljudje pa mlatijo po zraku in se oprijemajo nekakšne fiksne točke za samorelativiziranje.

Prvo srečanje s psiho-somatskimi telesnimi tehnikami posameznika vselej spodbudi, da razišče in analizira samega sebe, svoje načine razmišljanja ter čustva in občutenja, ki se ob teh praksah pojavljajo. Za marsikoga je to lahko tudi fizično zelo naporno. V štirih dneh smo udeleženci s pomočjo organizatorjev delavnice ali pa brez njih prišli do številnih spoznanj o lastnem dojetanju prostora, svoje širše okolice in svojega telesa, delovanja. Vse vaje so bile dovolj enostavne, da jih je lahko izvedel vsak, čeprav ni vedel, kaj res počne. Skozi vaje smo z različnih perspektiv raziskovali svoje okolje, se v njem gibali in razmišljali o pomenu dejanj posameznika v/za širši prostor. V interakciji z drugimi smo iskali meje, se prepuščali vplivu drugih ali pa se mu upirali. Večina nas je doživela kar nekaj preobratov od začetne radoved-

Tomasz Foltyn z udeleženci med vodenim prikazom vaje za manipulacijo telesa in gibanja z dotikom (priprava na Body contact tehniko).

Foto: Radharani Pernarčič, Etnografski muzej, Krakov, 8. 3. 2011

nosti, zmedenosti in sramu, do končnega, vsaj delnega razumevanja svojega načina gledanja na svet, komuniciranja navzven in navznoter. Čeprav nekaterih navodil nismo razumeli in smo pogosto izgubili koncentracijo, smo s to izkušnjo pridobili dobro popotnico za naše nadaljnje raziskovanje.

V prvi vrsti so nas vaje z različnih perspektiv vodile v razmislek o razmerju telesa do prostora in telesa do telesa. Nekatere so usmerjale pozornost na celoten prostor. Samo s spremembo fokusa od prostora kot celote na prostor, ki ga zavzema zgolj naše telo, se je spremenil tudi celoten odnos do drugih v prostoru, glede na to, ali v svoj prostor vključujemo druge ali ne. Z določeno čustveno predstavo o prostoru se je podoben čustven odnos prenesel tudi na ljudi v njem. V naslednji, komplementarni vaji je isti prostor z istimi ljudmi postal gola predmetnost. Slednje se zdi izjemno življenjsko, če samo pomislimo, kako pogosto predstave o prostoru ustvarijo tudi predstave o ljudeh v njem. Vedeti, kako zavzeti določeno distanco do prostora, da bi se lahko ponovno spustili v interakcijo z ljudmi, je zelo dobro orodje tako za raziskovanje kot za življenjske situacije.

Druge vaje so se osredotočale na skupinsko dinamiko posameznika in »množice«. Zgolj z menjavo fokusa/perspektive se je npr. neosebna množica, v kateri smo si kot posamezniki utirali pot proti svojemu cilju, spremenila raje v srečevanja med posamezniki na tej poti. V eni od vaj smo sestavili preproste koreografije, v katere smo nato vnašali spremembe po posameznih parametrih (hitrost, zaporedje, poudarek, itn.). Vprašali smo se, ali je to še vedno ista koreografija (»stvar«). Če to situacijo prenesemo v življenje, vidimo, da lahko majhne spremembe v delovanju skupin spremenijo celotno sporočilnost in to že samo na podlagi telesnih aktivnosti, ki slednjič prerastejo v nove prakse.

V vajah, ki so temeljile na relacijah med posamezniki, se je vsak neizbežno soočal s svojim »samoumevnim« telesom v komunikaciji s telesom drugega(-ih). Relacije, ki bi jih tukaj izpostavili, so: empatija in/ali distanca do svojega telesa in telesa drugega v navezavi s problematiko telesa kot subjekta(osebe) in/ali objekta. Izmenjevanja fokusa z enega na drugega spet niso vsi občutili enako. Spraševali so se, zakaj je treba vzpostavljati take relacije in drugega doživeti kot objekt. A obe perspektivi sta enako prisotni v vsakodnevnih praksah, vaja pa jih predvsem utelešeno

ozavešča. Slednje je pomembno tudi pri raziskovanju na terenu, kjer je izmenjava distance in empatije ključnega pomena.

Vaja, v kateri eden z drugim kot s krpo čisti tla, je pokazala, kako pomembna je že samo predpozicija pristopa k drugi osebi. Čim nekoga predpostavljamo/percipiramo kot orodje/sredstvo/objekt, z njim dejansko tako tudi ravnamo. Na podlagi začetne pozicije se znižuje ali zvišuje naša stopnja pozornosti, senzibilnosti do sočloveka. Za dejanski razvoj odnosa pa sta ključni percepciji obeh akterjev, saj je tudi od dojemanja sebe-v-situaciji odvisno, ali se bomo prepustili ali pa uprli, se ščitili. Obenem vselej tako prihaja tudi do vsiljevanja nekogaršnje (pre)moči, začrtane na podlagi omenjenih pred-percepcij ter objektivacije vzpostavljenih relacij. S tako preprosto vajo smo torej precej hitro prišli do izkustvene ugotovitve, kako že predpozicioniranost lahko določa naše interakcije z drugim(i). Na tak način nam je bilo ponujeno orodje, ki omogoča, da s tema dvema načinoma zavestno operiramo, z njima usmerjeno upravljamo ter iz obeh črpamo spoznanja, namesto da bi jih le prepuščali sprotnemu naključju.

Delavnice so se med drugim udeležili tudi popolni laiki v raziskavah telesnih praks. Te je presenetljivo predvsem dejstvo, da je vsako vajo mogoče integrirati zunaj vadbenega prostora, v vsakdanje, družbeno življenje. Stvar se izkaže za precej logično, saj vselej delujemo s telesom, le da to počnemo v največji meri avtomatizirano in se nam zato telesne aktivnosti zdijo samoumevne, kot je v zaključnem predavanju pojasnila Radharani Pernarčič. Verjetno se je tudi zato relativno pozno razvil temeljni antropološki premislek o telesu kot subjektu in objektu. Žal v Sloveniji zunaj medicinske antropologije še vedno ni veliko posluha za raziskave telesa in telesnih praks. A ker se izkazuje, da so take delavnice smotrne tudi za/v antropološko/i prakso/i, pri čemer pa v tako kratkotrajni obliki ne morejo zagotavljati poglobljenega znanja, opažamo, da bi bilo nujno v študijski proces vnesti redne tedenske klase, saj bi se s pridobljenimi veščinami bolje opremili za izvajanje terenskega dela. Za nameček pa bi s tovrstno prakso tudi marsikatero antropološke problematike zasijale v popolnoma drugačni, predvsem pa v veliko bolj jasni luči.

Presenetljivo težko je v celoti preleti v besede tisto, kar je bilo v vajah tako preprosto izpeljati brez njih. Opisi vaj pred izvedbo na videz niso imeli ne smisla ne namena. Ključno je, da brez posameznikove zmožnosti prepustiti-se in vstopiti-vanje take vselej tudi ostanejo. Razumeti moramo, da to nujno prepuščanje praksi za določen čas ne pomeni, da s tem teoretsko znanje kakorkoli tudi izgubimo, zavržemo. Pomeni le, da svoje že vzpostavljene okvirje pustimo na strani, da lahko zagledamo tudi tisto, kar bi sicer ostalo neopaženo. Opisano usposabljanje torej ne vodi v pobeg/odmik od discipline, temveč zgolj nudi uporabno izkustveno orodje z namenom doseganja večje artikulacije. Da je tovrstna praksa vselej težavna, izhaja iz dejstva, da pade prav disciplinarni »filter« distance, tj. osredotočanja na »nekaj drugega« (bodisi temo raziskave, sogovornike, teoretske premise, itd.). Ker vaje ne le nekoliko vplivajo na nas, ampak posežejo neposredno v našo bit (tudi v naše čustvene procese, ki tako ne izpadejo iz »resnega dela«), smo vselej globoko šokirani – nato pa še dodatno šokirani, da nas je kljub našemu disciplinarnemu vedenju-o stvari kljub temu šokiralo to-delati, to-bit. Delavnice zato nikdar niso le nabor nalog, pravil in struktur, temveč so predvsem dejanske družbene (živete) situacije: polje (scena), ki razkriva, da ni ničesar, kar bi obstajalo samo po sebi, na splošno. Naše zaverovano operiranje na podlagi kategorij, denominacij in konceptualizacij nas tako pogosto neučinkovito oddaljuje od realnosti, saj te ustvarjajo trajen vtis, da neka stvar, ki jo slednje zaznamujejo, že kar tudi je. Le notranja logika prakse zato prinaša »kruto« utelešeno vedenje, da sleherna stvar obstaja le, dokler obstaja. Pravzaprav plesno gledališče (od koder izhaja večina omenjenih vaj) v celoti temelji na tem dejstvu efemernosti: ne glede na to, kako nekdo misli-vé, da neka predstava menda obstaja, slednja v resnici obstaja le ko/medtem/dokler se zdaj-izvaja. Prav taka pa je tudi družba, ki je same po sebi, zunaj nas in tega, kar počnemo, ni. In s tem trčimo v ključno problematiko odgovornosti slehernega posameznika, da-in-kako deluje ter se postavlja v svet, čeprav se vse skupaj še prevečkrat zdi samoumevno že-tu.

